

Rond de Schutsboom

Periodieke uitgave van:
Heemkundige kring “De Vyer Heertganhgen”

Jaargang: 24 nr. 2

Rond de Schutsboom

Periodiek van:

Heemkundige kring “De Vyer Heertganghen”

Redactie: Piet Wiercx
Bernard Robben
Jan v. Eijck

Layout: Aschwin Wijdemans

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43
5051 PD Goirle
Tel: 013 - 5 34 89 72

Jaargang 24 nr.2

december 2004

	pagina
Jan Hoogendoorn, cultuurdrager van het eerste uur	2
“De Kiek”, een onheilspellend vliegveld	3
“Gilde van St.Jans Onthoofding te Goirle”.....Welke?	9
Brabants bont ‘ne boerezaddoek vol	10
Terugblik op de tentoonstelling “Cees Robben, overzicht van leven en werk”	12
Toponiemen	16
Uit het museum	18
Goirle en de mobilisatiejaren 1914 – 1918	20
Uit de oude Schoenendoos	27
De oorsprong van Goirle ligt op de Groote Akker	28
Goirles Portret 201	36
Diere in de Kèrsemesnaacht	39
Was vroeger alles beter ... en ... Is het nu anders?	40

Jan Hoogendoorn, cultuurdrager van het eerste uur

De laatste weken voor zijn overlijden zat Jan er meestal wat stilletjes bij, een vaal-grauwe kleur op zijn gezicht. Zo kenden we hem niet.

Hij was altijd in de weer met kleine karweitjes, dingen regelen, vertellen en er was altijd wel iets wat hij moest uitleggen. Uitleggen, iets leren, zoals hij jarenlang deed als onderwijzer op de lagere school, als leraar op het Leao en de Midden-standscursus.

Jan Hoogendoorn 1920 - 2004

Je zou kunnen zeggen dat Jan Hoogendoorn de ziel van de heemkundige kring is geweest. Want hij was nauw betrokken bij de oprichting van de kring in 1951 en was daarin actief als archivaris, bestuurslid en conservator.

Jan wist wat hij wilde en hij kon je dat op een ongezouten manier kenbaar maken. Maar iemand met zoveel verdiensten voor het heem, iemand die zoveel wist, daar kon je dat van hebben. Uiteindelijk kregen de gevoelens van respect en waardering altijd de overhand.

Jarenlang verzorgde hij rondleidingen voor groepen waarbij hij met zijn typische stem boeiend wist te vertellen over de mensen van vroeger, hoe ze leefden, woonden en werkten. Kenners viel het daarbij op dat zijn uitleg gekleurd was door de ideeën van eigenzinnige historici zoals bv. Delahaye. Dat paste bij Jan die de dingen ook altijd op zijn "eigen wijze" benaderde.

Zijn liefde voor het heem bleef niet beperkt tot Goirle; samen met Cees Robben trok hij door heel Brabant om in patronaten en café-zaaltjes de heembeleving uit te dragen. Zij deden dat door te vertellen en te deklameren over het Brabants dorpsleven met interessante mensen, hun vaak harde strijd om het bestaan, hun geloof, hun humor, enz. "Brabantse Rapsodie" heette hun programma. Elementen daaruit heeft hij onlangs nog voorgedragen tijdens de Nationale Verteldag op 6 juni en enige dagen later in de heemschuur voor een grote groep vrijwilligers van Antenne. Zij genoten van zijn sappige verhalen. Dat was knap voor een 84-jarige!

Jan was vroeger vaak te vinden in de archieven om daar betrouwbare informatie te verwerven voor artikelen in het heemblad "Rond de Schutsboom" en voor de boeken die hij schreef: "Goirle zoals het was in de 19^e eeuw" en "Gemeentehuizen" in de serie "Twee eeuwen Goirle". Geen p.c., geen micro-fishes en kopieerapparaten, nee, gewoon overschrijven. Veel akten en documenten heeft hij op die manier verzameld. Zij dienden en dienen nog steeds als bron voor artikelen en tijdschriften.

Jan liep niet met zijn gevoelens te koop, maar het was duidelijk dat het overlijden van zijn vrouw hem diep getroffen heeft. Het woonhuis aan de Venneweg noemde hij de "Tempel der stilte". Het was fijn dat hij juist in deze periode de sociale vruchten kon plukken van zijn inspanningen voor het heem. Iedere middag ging hij er heen om te werken aan zijn erfenis: een verklarende beschrijving van ieder museaal voorwerp in het museum, het Smiske en in de heemschuur. Velen wisten dat Jan er was en de koffie klaar stond. Hij was er nooit alleen en dat was goed.

Op vrijdag, 6 augustus is Jan op weg naar het heem gestrand; hij kwam niet meer aan.

We kunnen niets meer aan hem vragen en niet meer luisteren naar zijn verhalen.

We zullen dat missen.

“De Kiek” een onheilspellend vliegveld

Jan van Eijck-Piet Wiercx

(met een ooggetuigenverslag van Piet de Bont)

Als jongen van 10 – 12 jaar heb ik (de oudste van dit schrijversduo) de oorlogsjaren 1940-1950 ervaren als een periode vol spanning en onverwachte gebeurtenissen. Als het leven op die leeftijd een groot avontuur is, heb je nauwelijks besef van de gevaren die een oorlog met zich mee kan brengen.

Maar één ding had ik goed begrepen: van het vliegveld Gilze-Rijen viel groot gevaar te duchten! Immers, het vliegveld werd zwaar verdedigd door afweergeschut. Er zouden zeker vliegtuigen geraakt worden en brandend neerstorten. De Engelsen en Amerikanen zouden het vliegveld bombarderen en, wie weet, zouden ook omliggende gemeenten daar hun deel van krijgen. Niet voor niets hadden we op school al geoefend om snel onder de schoolbanken te duiken op momenten van gevaar. Als de geallieerden eenmaal in Brabant zouden zijn, bestond de kans dat er een felle strijd zou ontstaan om het bezit van het vliegveld.

Nee, het was niet gunstig te wonen in de buurt van zo'n vliegveld!

In mijn beleving groeide het vliegveld uit tot een mythisch oord vol geheimzinnigheden en gevaren. Mijn fantasieën over het onheilspellende vliegveld zouden zeker nog grotesker geweest zijn als ik geweten had van het bestaan van een schijnvliegveld in de buurt van Gilze-Rijen.

De naam De Kiek

Het schijnvliegveld werd aangelegd op een terrein dat “De Kiek” werd genoemd. Destijds viel De Kiek onder de gemeente Alphen-Riel, nú onder de gemeente Goirle.

Allereerst iets over de achtergronden van deze naam De Kiek.

Op de topografische kaarten uit de 19^e eeuw heet het gebied tussen Looneind en Brakel de Alphen-Oosterwijksche Heide. In het noorden wordt het begrensd door de Brakelsche Akkers en in het oosten door de Brakelsche Heide. Er is in dit gebied nog al wat gezocht en gegraven door amateur-archeologen in de 19^e eeuw, zoals door de Tilburger Jan Antonie van Spaendonck (1792 – 1849) en Prosper Cuypers van Veldhoven (1803 – 1882) uit Ginneken, vooral zo rond 1842. Niemand sprak hier echter over De Kiek. Wanneer zou dit stuk grond nu die naam hebben gekregen? Ook de Tilburgse speurneus in de streekarcheologie van Midden-Brabant Jac. Verhagen kwam nergens de naam De Kiek tegen in stukken in de eerste helft van de 19^e eeuw, vertelde hij mij

En ineens was daar frater Lucidius (Toon Pijnenburg, geboren in Alphen), die mij na een lezing bij de Fraters van Tilburg op de Dag van de Verpleging in mei 1997 langs de neus mededeelde: “Ja, die Tilburgse doktersfamilie Kieckens heeft ons in Alphen toch mooi De Kiek nagelaten”. Ik stond perplex. Natuurlijk kende ik de Tilburgse doktersfamilie Kieckens. Eerstens Franciscus Kieckens, die woonde op de hoek Paleisstraat-Zwijsenstraat en een bekend “accoucheur” (verloskundige) was, en wiens praktijk na zijn dood in 1887 nog enkele jaren werd voortgezet door zijn broer kolonel Carolus Kieckens, die eigenlijk militair geneeskundige in Breda was. Maar nooit had ik hun naam in verband gebracht met De Kiek. De familienaam Kieckens was dus de naamgever van De Kiek!

Enig speurwerk in het gemeentearchief van Alphen en Riel bevestigde dat: in stukken omtrent de ontginningen in de 19^e eeuw vond ik de familie Kieckens terug. Op 22 februari 1861 gaf Johan Kieckens, rentenier in Breda, het voornemen te kennen om twee grote stukken heide onder Alphen en Riel te willen ontginnen en in cultuur te brengen, namelijk een stuk van 19 bunder en een liefst van 43 bunder. Hij vroeg daarbij vrijstelling van belasting vanwege het ontginnen. En op 30 mei 1865 meldde zijn zoon Franciscus Kieckens, geneesheer in Tilburg,

intussen dat de ontginning tot stand was gekomen van twee stukken van 8 resp. 38 bunder, die beplant waren met “dennenbosch”. De familie Kieckens verkocht in 1884 nog een hoop hout dat van het bos af kwam. Toen Franciscus Kieckens in 1887 stierf, verkochten de weduwe Kieckens-Van Eeden en haar dochter Emilie in 1890 de grond grotendeels. En toen moet men dus in Alphen al hebben gesproken over het stuk bos en hei langs de Oude Tilburgsebaan dat De Kiek werd genoemd!

Bidprentje Fr. Kieckens 1828-1887

de benaming voor de bossen aan de overkant van de Regte Hei en Donge-dal, van waaruit de Spanjaarden onbespied de gedragingen van de Staatsen op de Regte Hei konden gadeslaan...".

Tja, een mooi verhaal van Janus Hoogendoorn. En als je niet beter weet, klinkt het nog aannemelijk ook.

Overigens is het begrip “een kiek of kiekje maken” voor het maken van een pretentieuze foto ontleend aan de Leidse fotograaf Israël David Kiek (1811 – 1899) die van 1857 tot 1882 een fotozaak had aan de Rijnsburgersingel in Leiden.

JD Kiek Leiden

Een andere verklaring van de naam De Kiek is leuk en interessant om te horen. Want Adrianus Hoogendoorn – toch een autoriteit op het gebied van Goirles heem- gaf in 1975 een heel andere verklaring van de naam De Kiek: het zou afgeleid zijn van kieken=bespieden. Lees wat Janus Hoogendoorn schrijft in dat jaar in Goirles Belang:

“...Vlak bij de “Steenovens” is gedeeltelijk ook nu nog waarneembaar een plaats die eens

met een omwalling of zandhoogte omgeven is geweest. Die plaats wordt met de naam “De Schans” aangeduid en zoals we bij een schans in eerste instantie denken aan een militair verdedigingswerk, zo hebben we ook hier daarmee te maken. “De Schans” lag vroeger aan een aftakking van de eerder genoemde Maastrichtsebaan, welke aftakking vanaf de “Leeuwerken-eick” over Nieuwkerk en Roovert naar het zuiden liep.

In het jaar 1590 (later gecorrigeerd in 1625) lagen op de Regte Hei en in De Schans afdelingen van Staatse troepen die toen Breda belegerden, en die afdelingen hadden daar tot taak om de revitailleringen voor Breda, die vanuit het zuiden kwamen, af te snijden.

De Spanjaarden legerden toen in Riel in de “Spaanssen-Hoek” en ook dateert uit die tijd de naam “De Kiek”,